

Kâhta'nın Kuruluşu, Gelişmesi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri

Establishment, Development and Current Functional Characteristics of Kâhta

Ekrem DEMİR

Gaziantep Üniversitesi, Adıyaman Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Adıyaman-TÜRKİYE

ÖZET

Adıyaman şehrinin 35 km doğusunda yer alan Kâhta, doğu ve güneydoğu sınırları boyunca Fırat Nehri uzanır. Yüz ölçümü 1490 km², Rakımı ise 750 metredir. Kâhta'nın kuzey ve güney kesimi engebeli bir araziye sahiptir. Şehir düz bir alana kurulmuştur. Güneydoğu Toroslar silsilesi üzerindeki Nemrut Dağı 2150 metre, Narince Kasabasının kuzeyinde ise Anka Dağı 2206 metre ile ilçenin önemli dağlarından. İlçenin en önemli nehri Fırat Nehridir. Tarihi köprülerinden olan Cendere Köprüsü, Kâhta Çayı üzerinde bulunur. İlçenin güneyindeki önemli arazi Atatürk Baraj Gölü suları altında kalmıştır. Turizm bakımından oldukça zengin bir ilçemizdir. Kâhta Kalesi, Cendere Köprüsü, Karakuş ve Nemrut Dağındaki Kommagene Krallığına ait anıtları gibi.

Anahtar Kelime: Kuruluşu, Gelişmesi, Nüfusu, Fonksiyonel Özellikleri

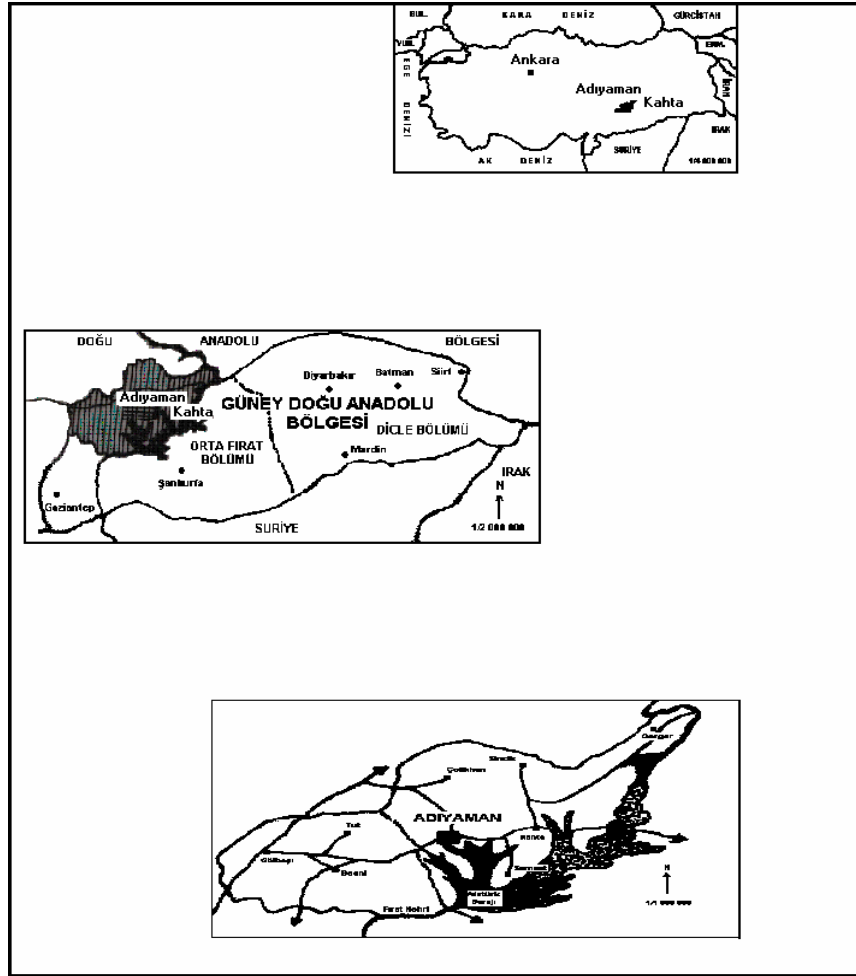
ABSTRACT

Euphrates river lies along the east and southeast borders of Kâhta which is 35 km away from Adıyaman city. Kâhta central town is the largest and the most crowded town of Adıyaman. The surface area is 1490 km² and altitude is 750 meter. The North and the South of Kâhta has an uneven field. The Nemrut mountain, which is in the southeast Toros, is 2150 meter, The Anka mountain, which is in the North of Narince town, is 2206 meter and this is one of the most important mountains in the borders of the town. Euphrates river is the most important river of the town. The historical Gendere Bridge (Roman Bridge) is over the Kâhta River. Most of the fields in the South of the town have been occupied by Atatürk Barajı now. Kâhta has many important historical places such as Kâhta Castle, Gendere Bridge, Commagene Kingdom statues on the Karakuş and Nemrut.

Key Word: Establishment, Development, Population, Current Functional Characteristics

1. Giriş

Bu araştırmada, kuruluşundan günümüze Kâhta'nın gelişim dönemleri ile bugünkü fonksiyonel özellikleri ele alınmıştır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Kâhta şehri, Adıyaman iline bağlı bir ilçe merkezidir. Tarihî bir değere sahip olan Kâhta, medeniyetlerin doğuş yeri olan Mezopotamya'ya yakınlığı nedeniyle tarihî süreci içinde sayısız medeniyetlere ev sahipliği yapmış önemli bir yerleşim merkezidir.

Harita-1: Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.

22 Ekim 2000 tarihinde yapılan nüfus sayımının resmi sonuçlarına göre şehir merkezi 60. 689, Akıncılar, Bölükayla Belediyeleri ve köyler dahil Kâhta nüfusu genel toplamı 114. 994 olup, yüz ölçümü de 1490 km².

Kâhta ilçesi 38⁰-17' doğu boylamları ile 37⁰-45' kuzey enlemleri üzerinde yer alır. Denizden yüksekliği 750 m'dir. Kuzeyde yüksekliği 2000 m'ye ulaşan sıradağlarla çevrili ilçenin belli başlı dağları;Güneydoğu Torosların uzantıları üzerindeki Yarıca (Anka) Dağı (2206 m), Karadut Köyü'nün kuzeyindeki Nemrut Dağı 2150 m. dir. 1490 km² lik yüzölçüme sahip olup Atatürk Baraj Gölü'nün doğusunda ve güneyinde verimli topraklara sahiptir. Kâhta'nın kuzey kesimi dağlık ve engebeli, güneyi ise Baraj Gölüne doğru alçalarak devam eden hafif engebeli geniş ve verimli bir ova (Kâhta Ovası) şeklindedir. Şehri düz bir alanda kurulmuştur.

2. Kuruluş ve Gelişmesi

Adıyaman'ın alan ve nüfus bakımından en büyük ilçesi olan Kâhta, tarihi Hititlere dayanan önemli bir yerleşim merkezidir. M. Ö. 3. yüzyılın ilk yarısında Arsames isimli bir kralın bu yörelere hâkim olduğu sanılmaktadır. Kâhta medeniyetlerin doğuş yeri olan Mezopotamya'ya yakınlığı nedeniyle tarih süreci içinde sayısız medeniyetlere ev sahipliği yapmış önemli bir yerleşim merkezidir. M. Ö. VII. yüzyılda Asur, VI. yüzyılda Pers, IV. yüzyılda Makedon ve Seleukos (Selevkos) egemenliğinin hüküm sürdüğü Kâhta'da M. Ö. I. yüzyılda birçok medeniyetin birleşmesiyle Kommagene Krallığı kurulur. Bu tarihlerde bölgede hüküm süren Arsames, günümüze önemli tarihî eserler bırakır. M. Ö. 109'da bağımsızlığına kavuşan; doğu ve batının kültür, sanat ve inançlarının sentezi olan Kommagene Medeniyeti M. S. 72'de Anadolu'da Romalılar tarafından ortadan kaldırılarak Suriye eyaletine bağlanan son krallık olmuştur.

Kâhta şehri şu anda bulunduğu yere Cumhuriyet'in ilk yıllarında taşınmış olup, daha önce şimdiki Kocahisar (Eski Kâhta) Köyünün bulunduğu yerde idi. Eski Kâhta Kalesi). Kâhta kalesi, Kâhta'nın 26 km kuzeyinde Kocahisar köyündedir. Kâhta Çayı'nın kenarında yalçın kayalıklı bir tepe üzerine kurulan kale, bir burç, ön kale ve asıl kaleden meydana gelmiş olup, kale burcuna "Sultan Burcu" adı verilmiştir. Kale

içinde cami, hamam, dükkânlar ve su depoları bulunmaktadır. Kalenin en üst katında Kral sarayı bulunup, iki sarnıcı mevcuttur. Eski çağlarda Yeni Kale ile karşısındaki tepede bulunan Eski Kale (Arsemia) yer altından giden bir yolla birbirine bağlanmıştır. İki kalenin arasından Kâhta Çayı akmaktadır. Kaleden Kâhta Çayı'na doğru dolambaçlı inen merdivenli bir su yolu vardır. Bu yol küçük bir hisara çıkar. Bu hisar kalenin su ihtiyacını karşılamak ve güvercinlik olarak kullanılmak amacıyla inşa edilmiştir. Kaledeki mevcut yapıların Memlûklular dönemine ait olduğu bilinmektedir. Arapça yazılardan Kale'nin Memlûklular sultanlarından Kalaun (1279-1290), Eşref Halil (1290-1293) ve Nasır Mehmet (1293-1341) tarafından belirtilen tarihlerde yapıldığı veya onarıldığı anlaşılmaktadır.

Foto-1: Kâhta'dan Genel Bir Görünüm.

Kâhta Kalesi Selçuklu İmparatoru Alparslan'ın 1071 yılındaki Malazgirt Zaferinden sonra, 1085 yılında Selçuklular tarafından Bizanslılardan alınır. Bu yöre zaman zaman Malatya Danişmentlileri Selçuklular ve Artuklular arasında el değiştirir. Kale, daha

sonra Melik-ül Mansur tarafından XII. yüzyılda onarılır ve bir süre Harput Emirliği, Danişmentliler ve Selçuklular arasında el değiştirir. Kale'yi Sultan Alaaddin Keykubat'ın seraskeri Cevli Bey zapt eder ve bölgede Selçuklu hâkimiyeti başlar. Daha sonra 1240-1241 yılları arasında patlak veren Baba İshak ayaklanmasında yağmalanır.

Kale'nin adı Memlûklular ile Moğolların savaşlarında sık sık geçer. 1283-1284 yıllarında Halep Valisi Kara Sungur tarafından alınan kale yeniden tahkim edilir. Daha sonra Osmanlı hâkimiyetine kadar bir süre Dulkadiroğullarının elinde kaldıktan sonra Osmanlıların eline geçer.

Timur, Malatya ve Kâhta'ya kadar olan kaleleri ele geçirince Beyazıt kalelere koyduğu muhafızları kovarak Türkmenlerden Kara Osman'ı tahta çıkarır. Timur'un çekilmesiyle Memlûklular bölgeye hâkim olurlar. Yavuz Sultan Selim'in bölgeyi ele geçirmesine kadar bu bölgede Memlûkların hâkimiyeti devam eder.

1516 yılında Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra kale, Orta Çağdaki önemini kaybeder ve kendi hâline bırakılır. Kâhta ilçesi 1531 yılında Malatya'ya, 1549 yılında da bugünkü adıyla Adıyaman olan Hısn-ı Mansur'a bağlanır. 1859 yılında Malatya sancak olunca Kâhta ilçesi yeniden Malatya'ya bağlanır ve bu durum Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışına kadar devam eder.

1859 yılında Kâhta'da bir abdal ayaklanır ve ayaklanma kısa sürede bastırılır. Millî Mücadele döneminde Mustafa Kemal'i yakalamak ve etkisiz hâle getirmek için görevlendirilen Ali Galip, Malatya'da sıkıştırılır. Kâhta'ya kaçır ve umduğu desteği bulamayan Ali Galip 15. 09. 1919 günü Kâhta'dan Urfâ'ya oradan da Halep'e kaçır.

Kâhta Cumhuriyet döneminde Malatya'ya bağlı bir ilçe olarak eski durumunu muhafaza eder ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yer değiştirerek Eski Kâhta'dan 26 km kadar güneydeki şimdiki yerine taşınır. Kâhta adının nereden geldiği yolunda kaynaklarda pek bilgi olmamakla beraber, tarihte Orta Asya'da Ötüken ve Karakurum yakınında Kâhta isimli bir kentin varlığı göz önüne alınırsa, Kâhta isminin Orta Asya kökenli bir isim olduğu sonucu çıkarılabilir. Bir rivayete göre ise "Kâhta" Persçede "Dağın Eteği"

anlamına gelmektedir ve bu adı da eski yerleşim yerinin konumundan dolayı almaktadır. Ayrıca Kâhta, eskiden Gahti ve Kölük isimleriyle de bilinmekteydi.

Foto-2: Mimar Sinan Caddesindeki Vali Halil Işık Parkından Bir Görünüm.

Geçmişten Günümüze Kadar Kâhta'daki Hâkimiyetler.

- M. Ö. VII. Yüzyılda Asurlular
- M:Ö. VI. Yüzyılda Persler
- M. Ö. IV. Yüzyılda Makedon ve Seleukos (Selevkos)
- M. Ö. III. Hititler
- M:Ö. I. Kommagene
- M. S. 72 Romalılar
- M. S. 1072 Danişmentoğulları
- M. S. 1126 Anadolu Selçuklu Devleti
- M. S. 1284 Memlûklular-Dulkadiroğulları
- M. S. 1399 Osmanlı Devleti
- M. S. 1472 Akkoyunlular
- M. S. 1516 Osmanlı Devleti

Tablo-1: Adıyaman İli Yerleşim Yerleri ve Nüfus Durumu

İlçeler	Köy Sayısı	Mezra Sayısı	Köy Nüfusu	İlçe Merkez Nüfusu	Toplam Nüfus	Km ² Düşen Nüfus	Köy Nüf. Top. Nüf. Oranı (%)
Merkez	111	145	73.917	213.596	287.513	169	26
Besni	53	76	66.924	44.355	111.279	84	60
Çelikhan	21	33	9.578	10.669	20.247	35	47
Gerger	45	122	23.750	4.354	28.104	40	85
Gölbaşı	30	36	25.904	34.826	60.730	77	43
Kâhta	84	131	55.041	74.456	129.506	87	43
Samsat	16	18	7.318	4.667	11.985	35	61
Sincik	24	57	17.799	4.356	22.155	61	80
Tut	11	9	8.408	10.459	18.867	59	45
Toplam	395	627	288.639	401.747	690.386	Ort. :72	Ort. :42

Kaynak: Nüfusa ait bilgiler 1997 Genel Nüfus sayım sonuçlarıdır.

3. Kâhta'nın Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri

3.1. Fonksiyonları

Kâhta'nın bugünkü fonksiyon alanlarını 6 bölümde toparlayarak inceleyebiliriz.

3.1.1. Oturma Alanları

Kâhta'da ilk oturma yeri, bugünkü Kocahisar adıyla anılan Eski Kâhta Köyünün bulunduğu yerdedir. Kâhta ilçesi şu anda bulunduğu yere Cumhuriyetin ilk yıllarında taşınmıştır. Tarihin ilk devirlerinden itibaren önemli ve müstahkem kalelerden birine sahip olan Kâhta, Ortaçağ'da İslam dünyasının en sağlam kalelerinden birisi idi. Kalenin ilk tamiri XII. yüzyılda Mâlik el-Mansur tarafından yaptırılmıştır¹.

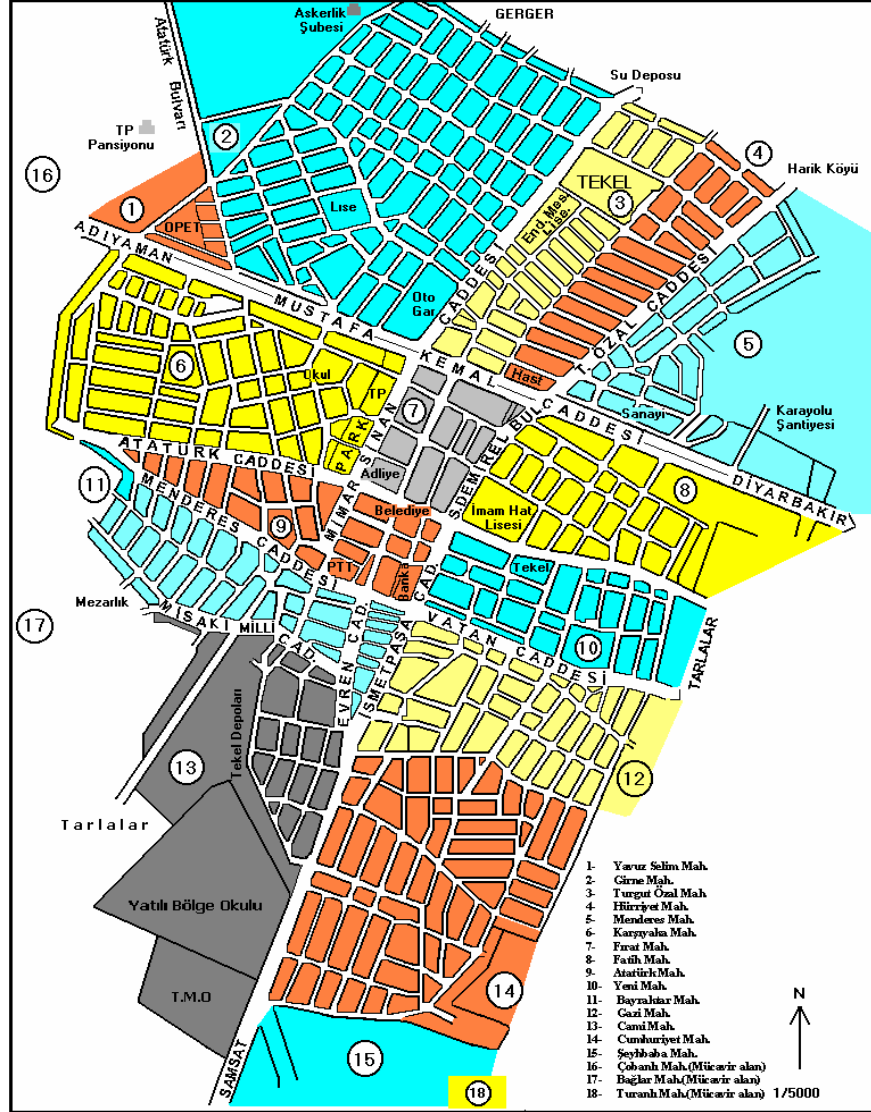
1519 tarihinde Kâhta merkez kasabası dört Müslim, bir gayrimüslim olmak üzere beş mahalleden oluşmaktaydı.

Aşağı Mahalle

1519'da 46 hane; 15 mücerred (bekâr), 1 imam-fakih (hukukçu), yaycı, çilingir, baytar vb. esnafı mevcut olup iktisadî yönden hayli faal idi. Ayrıca, 1 leblebici, 1 müezzin, 1 Gergerli bulunmaktaydı. 1560'da ise nüfusu hayli artarak 120 hâne, 21 mücerred

¹ Mordtmann, J. H. , aynı madde, IA, VI/89.

olmuştur. Bu nüfusun içinde muaf ve meslek erbabı olarak 1 imam, 1 ihtiyar, 1 usta, 1 fakih ve 1 Gergerli yer almaktadır².

Harita-2: Kahta'nın Mahalleleri.

² BA, TD, nr. 71, s. 93-94; TD, nr. 123, s. 1-2; TD, nr. 408, s. 416-417; TD, nr. 997, s. 245-246; TKGMA, TD, nr. 142, s. 204.

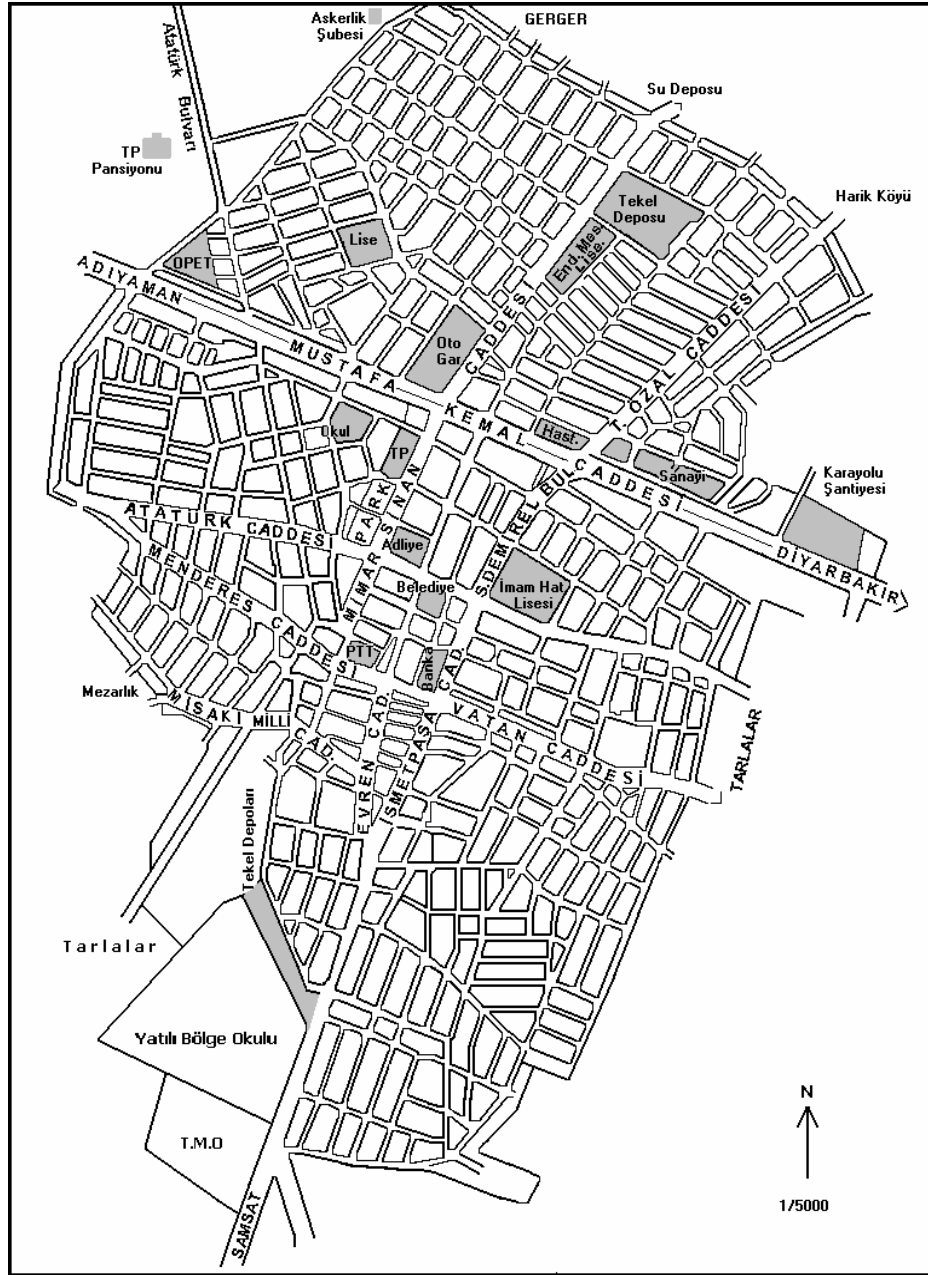

Foto-3: Atatürk Caddesi 15/6. Sokaktaki Meskenlerden Bir Görünüm.

K. Veli Mahallesi

1519 yılında 41 hâne; 9 mücerred, 1 fakih, 1 helvacı, 1 boyacı, 1 pazarbaşı, 1 kazancı, 1 Gergerli, 1 Hısn-ı Mansurlu olmak üzere 230 civarında bir nüfusa sahiptir. 1560'da ise 120 hâne; 5 mücerred, 1 imam, 1 palancı, 1 garib, 1 Hacı, 1 Pir, 1 Seyyid, 1 Küreli, 4 Gergerli ve 1 Hısn-ı Mansurlu bulunmaktadır³.

³ BA, TD, nr. 71, s. 93-94; TD, nr. 123, s. 3; TD, nr. 408, s. 418-419; TD, nr. 997, s. 245-246-247; TKGMA, TD, nr. 142, s. 202-203.

Harita-3: Kâhta da Fonksiyonel Alanlar ile Caddeler.

Cami Mahallesi

1519 tarihli ilk tahrirde 63 hâne ve 32 mücerred; 1560'da ise 200 hâne, 13 mücerred, 2 imam, 1 hatib, 1 müezzin, 1 fakih, 1 tabbal, 1 doğancı, 1 palancı, 1 hasırcı şeklindedir⁴.

Nasârâ (Hıristiyan) Mahallesi

1519'da 42 hane, 19 mücerred, 2 bive (dul); 1560 yılında tekrar Nasârâ olarak yeniden kaydedilmiş olup, nüfusu 66 hâne ve 35 mücerreddir⁵.

Ekrad Mahallesi

1519'da 33 hâne ve 2 mücerred; 1524'de 49 hâne, 5 mücerred, 2 ihtiyar; 1560'da 76 hâne, 23 mücerred, 1 fakih ve 1 Gergerli nüfusu bulunmaktaydı. Mahallenin 1519-1560 yılları arası yaklaşık %110 oranında bir nüfus artış hızının olduğu gözlenmektedir.

M. Ö. VII. yy. da Asur, IV. yy. da Makedon ve Seleukos egemenliğinin hüküm sürdüğü görülmektedir. M. Ö. I. yy. da birçok medeniyetin birleşmesiyle Kommagene Krallığı kurulur. Bölgede hüküm süren Arsames, günümüze önemli tarihî eserler bırakmıştır.

Arap, Ermeni, Artuklu ve haçlı seferlerinden sonra Selçuklu, Babil, Moğol, Memlûk ve Dulkadiroğulları hâkimiyetinde kalan ilçe, 1516'da Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı topraklarına katılmıştır.

1519-1560 yılları arası Kâhta Kasabası'nda nüfus hareketinde önemli sayılabilecek iniş çıkışlar olmuştur. Bununla beraber toplam nüfus içerisinde gayrimüslim nüfus artışı, 42 yıllık dönem içerisinde yaklaşık %15.65'lik oranını muhafaza etmiştir. Kale görevlilerinin toplam tahmini nüfus içerisindeki yaklaşık oranı ise % 3.10'dur. 1519 yılında 995 olan nüfus, 1560 yılında yaklaşık %282.30 artışla 3804 olmuştur. Buna mukabil gayrimüslim nüfustaki artış oranı %54'tür. Bu şekilde bir artış tabii bir nüfus

⁴ BA, TD, nr. 71, s. 93-94; TD, nr. 123, s. 1-5; TD, nr. 408, s. 418-419; TD, nr. 997, s. 244'de mezkur vâcibü'r-reâya azizdir, deyü defter-i atikte avâriz-ı divâniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf kayd olunmağın hâliya dahi muaf kayd olundu şeklinde geçmektedir. TKGMA, TD, nr. 142, s. 203.

⁵ BA, TD, nr. 71, s. 97-98; TD, nr. 123, s. 7-8; TD, nr. 408, s. 421-422; TD, nr. 997, s. 248-249; TKGMA, TD, nr. 142, s. 203-206.

artışını ortaya koymaktadır. Gayrimüslim unsur ise umumiyetle zanaat erbabı ve tüccar kesimini oluşturduğundan dolayı nüfusu daha fazlaydı. 1560'da kazaya bağlı 135 köy ve 407 mezra bulunmaktaydı. Şehir nüfusu 3449 (%14.13), köy nüfusu ise 20.958 (%85.87) olarak yer almıştır.

Tablo-2: Kâhta Kazası ve Nahiyelerinin Hâne ve Mücerredleri ile Tahmini Nüfusları.

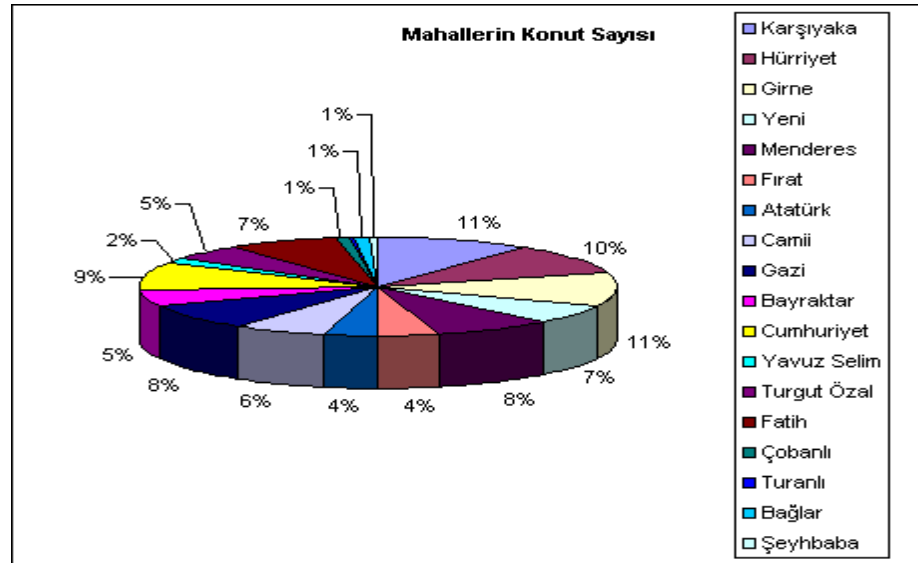
Yıllar		1519		1530		1560	
Kâhta Kazası		Hane	Müc.	Hane	Müc.	Hane	Müc.
Kaza Merkezi	Müslüman.	187	60	282	31	599	89
	Gayri Müslim	42	19	45	10	66	35
Köyler (Merkez)		308	50	433	27	1121	503
Şüre	Müslüman	535	81	1359	212	1818	962
	Gayri Müslim	51	11	85	-	110	-
Turuş	Müslüman	119	24	140	8	360	142
Astu	Müslüman	66	27	-	-	182	103
Pağınık	Müslüman	62	10	101	11	164	101
Samsat	Müslüman	-	-	45	11	70	24
Toplam Hane Sayısı		1370	153	2490	310	4490	1959

Elazığ'a bağlanan Kâhta (bugünkü Kocahisar Köyü) önemli bir idare merkezi olmuştur. 1859'da Malatya sancak olunca Kâhta da diğer kazalar gibi Malatya'ya bağlanır. 1954'de Adıyaman il olunca, Kâhtalılar istemeselerde Adıyaman'ın en büyük ilçesi olmuştur. Hatta bugünde Kâhta (Şanlıurfa'yı istemekte), Besni (Gaziantep'i istemekte), Çelikhhan (Malatya'yı istemekte) ve Gölbaşı (Kahramanmaraş'ı istemekte) ilçeleri Adıyaman'ı istememektedir.

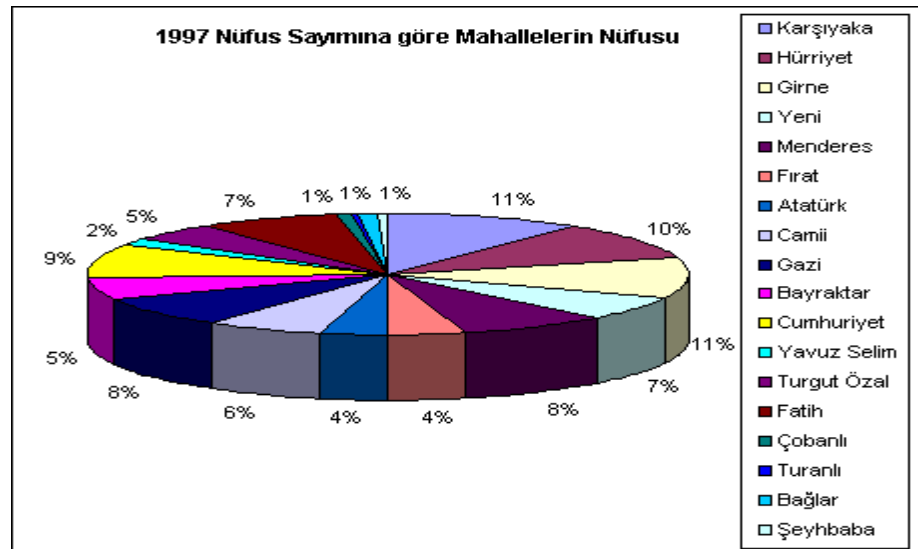
Tablo-3: Kâhta Şehrine Ait Yıllara Göre Nüfusu.

Nüfus Sayımı Yılları	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Toplam
1927	834	31 185	32 019
1960	3 866	52 102	55 968
1980	16 379	55 804	72 183
1990	40 281	54 339	94 620
1997	73 075	53 522	126 597
2000	60 689	54 305	114 994

Kaynak: Nüfusa ait bilgiler yıllara göre Genel Nüfus sayım sonuçlarıdır.

Grafik-1:- Kâhta Mahallelerinin Konut Dağılışı

Grafik-2:- Kâhta Mahallelerinin 1997 Nüfus Sayımına Göre Nüfusu

1927 yılında merkezin nüfusu 834 iken, 1960 yılında 3866'ya, 1980 yılında 40 281'e, 1990 nüfus sayımına göre şehir 40 281, köylerin ise 54 647, toplam olarak 94 928 olup, km² ye 63.7 kişidir. 1997 nüfus sayımına göre şehir 73.075, köylerin ise 53.522, toplam 126.597'dir. 22 Ekim 2000 tarihinde yapılan nüfus sayımının resmi olmayan sonuçlarına

göre şehrin nüfusu 75. 403'tür. Akıncılar Belediyesi 4.296, Bölükyayla Belediyesi 4. 926 nüfusa sahip olup, belediyeler dahil köyler toplam nüfus 55.728 ve toplam 131.131'dir. şehir daha önceki yıllarda Malatya iline bağlı iken 1954 yılında Adıyaman'ın il olmasına müteakip, Adıyaman'a bağlanmıştır. şehirde 18 mahalle, 4 mahallesi mevcut olan Bölükyayla Belediyesi ile henüz mahallesi olmayan Akıncılar Belediyesi olmak üzere 3 belediye mevcuttur. Şehirde 83 köy, 115 mezra ve 3 bucak bulunmaktadır.

Kâhta'da ilk oturma yeri, bugünkü Kocahisar adıyla anılan Eski Kâhta Köyünün bulunduğu yerdedir. Kâhta ilçesi şu anda bulunduğu yere Cumhuriyetin ilk yıllarında taşınmıştır.

Kâhta'da bugün toplam 18 adet mahalle bulunmaktadır. Bugün Kâhta'da mevcut mahallelerin isimleri ve 1990 ve 1997 yılı sayımlarına göre nüfusları şöyledir (Tablo: 4).

Tablo-4: Kâhta Mahallelerin Nüfusu ve Konut Sayısı.

<i>S. No</i>	<i>Mahalle Adı</i>	<i>Konut</i>	<i>1990 Nüfus Sayımı</i>	<i>1997 Nüfus Sayımı</i>
1	<i>Karşıyaka</i>	1 045	5 818	7 120
2	<i>Hürriyet</i>	870	7 887	6 760
3	<i>Girne</i>	1 068	8 292	7 250
4	<i>Yeni</i>	600	4 426	4 420
5	<i>Menderes</i>	816	6 166	5 350
6	<i>Fırat</i>	582	2 558	2 760
7	<i>Atatürk</i>	516	2 112	2 475
8	<i>Camii</i>	564	4 423	4 335
9	<i>Gazi</i>	648	5 169	5 665
10	<i>Bayraktar</i>	668	3 123	3 620
11	<i>Cumhuriyet</i>	920	7 088	6 320
12	<i>Yavuz Selim</i>	380	1 583	1 145
13	<i>Turgut Özal</i>	520	2 992	3 240
14	<i>Fatih</i>	580	4 916	5 045
15	<i>Çobanlı</i>	260	1 100	620
16	<i>Turanlı</i>	170	205	210
17	<i>Bağlar</i>	120	545	690
18	<i>Şeyhbaba</i>	84	551	420
Toplam		10 411	68 954	67 445

Yukarıdaki tabloya göre nüfusu kalabalık olan mahalleler sırasıyla Girne Mahallesi (7250), Karşıyaka Mahallesi (7120), Hürriyet Mahallesi (6760), Cumhuriyet Mahallesi (6320), Menderes Mahallesi (5350)'dir . Nüfusu en az olan mahalle ise Turanlı Mahallesi (210) dir.

3.1.2. İş, Ticaret ve Sanayi Alanları

Kâhta fonksiyonu itibarıyla ilçe olması ve bundan dolayı çevre kırsal yerleşmelere merkez kurumu üstlenmesi nedeniyle ticarî hayat canlıdır. Toplam faal nüfusun %35'i ticaret sektöründe çalışır. İlçede bulunan ticarî faaliyetlerde küçük esnaf ve iş yerleri hâkim olup; perakende ticaret canlıdır. Perakende ticaret iş yerlerinde ise ihtiyaca cevap veren bakkal, kasap gibi gıda maddelerine yönelik ticaret hamleleri ile ayakkabı, manifatura, eczahane gibi insanların periyodik ihtiyaçlarına cevap veren ticarethanelerin sayısal bakımdan fazlalık arz ettiği gözlenir. Ama bunun yanında elektrikli ev aletleri satan dükkânlar, inşaat malzemesi satan dükkânlar (boya, demir, çimento), mobilyacılar gibi uzun vadeli, inşaatlara cevap veren ticarethanelerin de sayıları fazladır.

Kâhta'da toptan ticaret sayısının pek fazla olmadığı görülür. Bunlar ise daha çok tarımsal üretimin tahıla dayalı olması ve ihtiyaç fazlası tahılı büyük üretim merkezlerine pazarlayan zahireciler ve insanların günlük gıda ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik toptancılık yapan bakkal ve sebze -meyve komisyoncularıdır. Çünkü Kâhta çok eskiden beri geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır. Tarım ürünlerin yanında pamuk, kendir, susam, tütün ve buğday gibi sınaî ürünlerin ziraatı yapılmaktadır. Hububat-bakliyat türünden olan ürünlerde ölçü birimi olarak **kile** kullanılmaktadır. 1519'da Tahrir Defterinde her ne kadar **mekkûk** kullanılmışsa da kısa süre sonra kile olarak yer almıştır. Hacim itibarıyla fazla yer kaplayan pamuk ve kendirde ise ölçü birimi olarak **men** kullanılmıştır. 1547 yılında bütün ürünlerin tahrir kıymetleri artış göstermiş olup, pamuk en yüksek değerdedir.

1519-1560 yılları arasında alınan öşrün nakdî karşılığı ile 1547-1560 yıllarında mezralarda ekimi yapılan ürünlerin nakdî yekûnunun toplanmasıyla üretimin ne kadar olduğu yaklaşık olarak ortaya çıkmaktadır. 1519-1560 yıllarında ortalama artış %42.58

olmuştur. Toplam öşrün nakdî karşılığı 1519'da 126.048 akça olduğu halde 1560 yılında 611.377 akça gibi oldukça yüksek bir rakama ulaşmıştır⁶.

Tablo-5: Kâhta'da 1519-1560 Yıllarında Kişi Başına Düşen Hububat Miktarı.

Mahsuller	1519	1524	1530	1547	1560
<i>Arpa</i>	334 kg	376 kg	1354 kg	145 kg	84 kg
<i>Buğday</i>	710 kg	727 kg	1153 kg	233 kg	177 kg
<i>Burçak</i>	24 kg	6 kg	40 kg	4 kg	-
<i>Darı</i>	218 kg	39 kg	306 kg	60 kg	74 kg
<i>Mercimek</i>	25 kg	6 kg	7.5 kg	-	-
<i>Nohut</i>	49 kg	22.5 kg	41 kg	5 kg	0.5 kg

Şu anda Kâhta'da bir adet sebze-meyve hâli mevcuttur. İş yerlerinin çoğunluğunu işsiz nüfusun fazlalığı nedeniyle kahvehaneler oluşturur.

İlçede çarşı adı verilen alışveriş merkezindeki ticarî faaliyetlerde bir gruplaşma meydana gelmemiştir. Ticarethaneler birbirleriyle karışık halde iç içe faaliyetlerini sürdürmektedir. Ticarethanelerin %35'i kira, %65'i ise mülk sahibine aittir. Ticarethaneler genel olarak mallarını Gaziantep, Şanlıurfa gibi çevre illerden satın almaktadır. Satışlarını ise daha çok yerleşme dahilinde ve kırsal kesimlere yapmaktadır. İlçede haftalık olarak pazar günleri kurulan pazarlar ile çevresinde dar alanlı da olsa bir ticarî etki bölgesi oluşturur.

İlçede günde 40.000 varil petrol üretilmekte ve sondaj çalışmalarına devam edilmektedir. İlçede büyük veya küçük önemli sanayi tesisi yok denecek kadar azdır. Kâhta'da sanayi daha çok küçük el sanatları ve atölyeler şeklinde gelişmiştir. İlçede, 1 adet un fabrikası, 1 adet şeker paketleme fabrikası, 3 adet çırçır işletmesi, 8 adet konfeksiyon atölyesi, 3 adet traktör imalathanesi, 80 adet marangoz atölyesi, 20 civarında oto kaporta atölyesi, 10 adet un değirmeni, 10 adet mobilya imalathanesi, 5 adet PVC kapı pencere sistemleri atölyesi, 15 adet oto elektrik atölyesi, 40 civarında oto tamir atölyesi mevcuttur. İlçede 15 civarında kaynakçı, 4 adet damper atölyesi, 30 adet demir doğrama atölyesi ve 40 civarında sıcak demir işleme atölyesi faaliyet sürdürmektedir.

⁶ Taşdemir M. xvı. Yüzyılda Adıyaman (Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadi Tarihi, s. 169-178.

3.1.3. Eğitim Kültür Alanları

İlçede okuma yazma oranı %87'dir. Bu oran erkeklerde %65, kadınlarda ise %35'tir. erkek-kadın nüfusta bu farklılığın en önemli nedeni, yakın bir tarihe kadar eğitimde erkek-kız çocuklar arasında yapılan ayırımdır. İlçede 1948 yılında ilk olarak Kubilay İlkokulu ve ardından 1954 yılında Kâhta Orta Okulu hizmete girmiş, daha sonraki yıllarda birçok örgün ve yaygın eğitim-öğretim kurumu faaliyete geçirilmiştir. Son olarak 2000-2001 öğretim yılı başında Sabiha Gökçen Ana Okulu açılmıştır. İlçede bilgi teknolojisi bulunan Cumhuriyet YİBO, Kubilay ve Hacıbey okullarında bilgisayarlı eğitim verilmektedir.

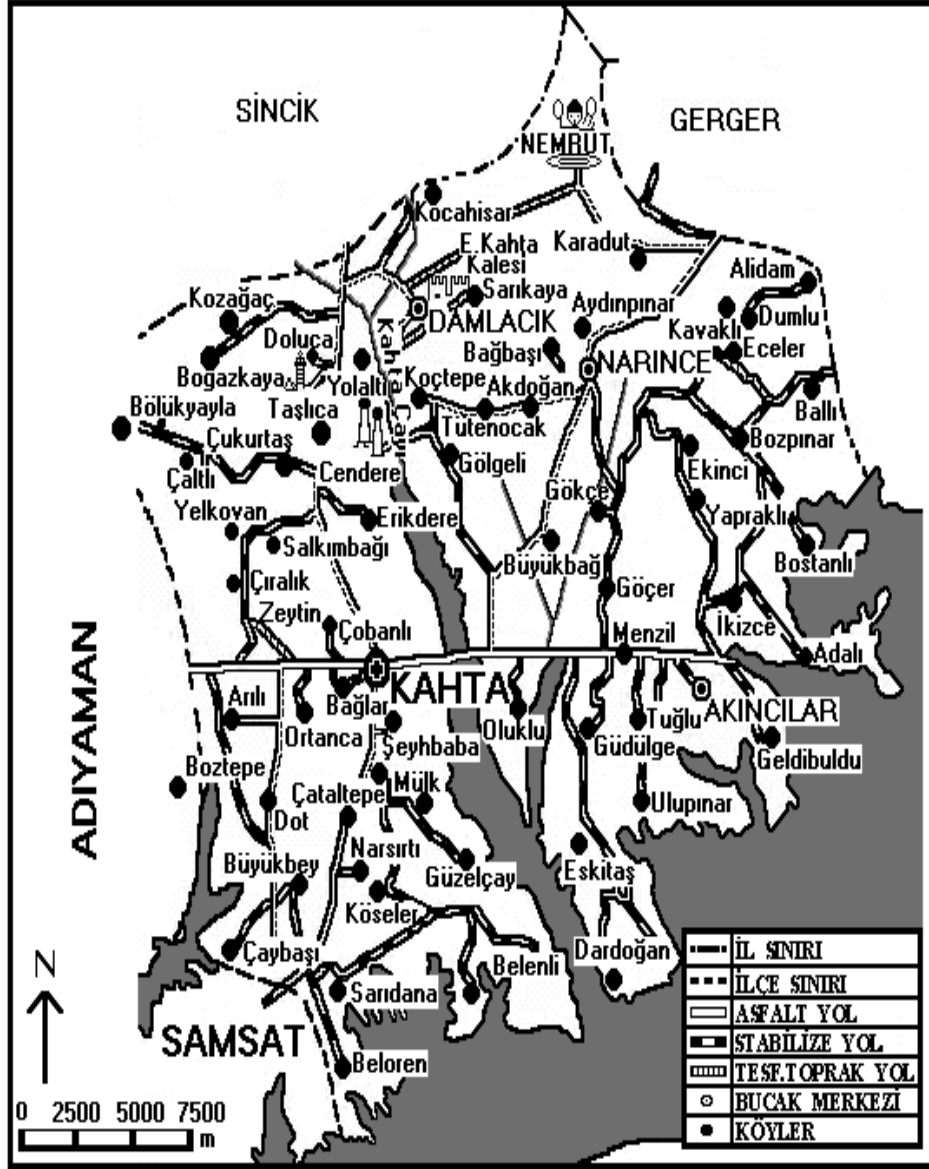
İlçede genel, orta ve yüksek öğrenim eğitim kuruluşları ve 2000-2001 öğretim yılına ait istatistikler şu şekildedir: İlçede 6 adet lise, 30 adet müstakil ilköğretim okulu 120 adet birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu, 1 adet ana okulu, 2 adet dershane, 3 adet öğrenci yurdu ve 1 adet YİBO bulunmaktadır. Ayrıca köylerde 164 adet müstakil ilköğretim okulu ve 203 adet birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okulu mevcuttur.

İlçede 1998-1999 eğitim ve öğretim döneminde Harran Üniversitesine bağlı Kâhta Meslek Yüksek Okulu açılmış olup, bu okulda Bilgisayar Programcılığı, Su Ürünleri Programı, Harita Kadastro Programı ve Tarla Bitkileri Programları bulunmaktadır.

3.1.4. Sağlık Merkezleri

Çevre kırsal yerleşmeler için merkez konumunda yer alması nedeniyle sağlık hizmetleri ilçe merkezinde yoğunlaşmıştır. Kâhta Devlet Hastahanesi 1967 yılında 25 yataklı sağlık merkezi olarak hizmete sunulmuş olup, 1984 yılında 50 yataklı devlet hastahanesine dönüştürülmüştür. Hastahane bahçesine 1998 yılında 600 m²lik kapalı alan Acil Servis Hizmet binasının temeli atılarak bina inşaatının %50'si gerçekleştirilmiştir. Bu binadan başka 5 katlı ek bir bina yapılacak olup ihalesi yapılmıştır. Hastahane, Kâhta ilçesiyle beraber çevre illerden Devlet Hastahanesi olmayan Samsat, Sincik ve Gerger ilçelerine de hizmet vermektedir. Kâhta Devlet Hastahanesi ile birlikte ilçe merkezinde 2 adet sağlık ocağı, 1 verem savaş dispanseri, 1 adet AÇSAP bulunmaktadır. İlçeye bağlı Bölükyayla ve Akıncılar Beldesi ile Damlacak

Bucağı'nda 1'er adet, Hacı Yusuf, Bozpinar, Çataltepe, Narince ve Salkımbağı köylerinde de 1'er adet olmak üzere toplam 8 adet sağlık ocağı bulunmaktadır.

Harita 4: Kahta'nın "İdari Bölünüş Haritası".

Bu birimler birinci derecede sağlık hizmetleri için yeterli olsa da, uzman doktor ve bazı sağlık teçhizatlarının yetersizliği, hâlen yöre için önemli bir sorundur. İlçeye yeteri kadar sağlık personelinin atanması bu problemi çözecektir.

3.1.5. Park ve Bahçeler

Kâhta'da belediye tarafından kurulan başlıca park alanları merkezde doğu-batı uzantısında yer alan Belediye Bahçesi, 100 Yıl Parkı, Fatih Parkı ve Bosna Hersek Parkı yer almaktadır. 100. Yıl Parkı yaz aylarında sıcaktan bunalanların serinlemek için gittikleri güzel bir yerdir.

3.1.6. Resmî ve İdarî Binalar

İlçede, merkeze çok yakın yerde Kaymakamlık binası, vergi dairesi ve maliye özel idare binaları bulunmaktadır. Ayrıca yine ilçe merkezinde bulunan ilçe tarım müdürlüğü, nüfus dairesi ve müftülük ilçenin resmî daireleri arasında yer almaktadır.

3.2. Nüfus Özellikleri

Kâhta ilçesinde nüfus artış hızı oldukça yüksektir. İlçe merkezinin nüfusu 1927'de 834, 1960'da 3.866 iken 1980'de 16.379'a, 1990'da 40.281'e ulaşmıştır. İlçenin 1997 yılı nüfus sayımlarına göre nüfusu 126.597 olup, bu nüfusun %57.8'i ilçe merkezinde, %42.2'si kırsal yerleşmelerde yaşamaktadır. Doğum oranı son yıllarda göç ve aile plânlamaları ile düşüş göstermiştir. 22 Ekim 2000 tarihinde yapılan nüfus sayımının resmî sonuçlarına göre şehrin nüfusu 60.689'dur. Yaş durumuna bakarsak en fazla 10-14 yaş grubu arasında 8.949 kişi, en az ise 85 ve üzerindeki yaş grubun da 94 kişidir.

Akıncılar, Bölükayla Belediyeleri ve köyler dahil Kâhta ilçesi genel nüfus toplamı 131.131'dir.

4. Sonuç

1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğuna katılan yöre, Vilâyet-i Arap'a bağlı tek bir sancak teşkil etmiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışı ile yapılan tahrirde ise Rûm Eyaleti'ne bağlı sancak oluşturmuşlardır. 1530 yılına

kadar hep birlikte belirtilen Behisni, Hısn-ı Mansur, Gerger ve Kâhta kazaları, bu yıldan itibaren Hısn-ı Mansur Kazası dışında Behisni, Gerger ve Kâhta olarak Vilâyet-i Rûm-ı Hadis dahilinde olan Malatya Sancağı'na bağlı kazalar arasında yer almıştır. Hısn-ı Mansur Kazası ise 1530-1540 arası Elbistan'a, 1540'tan itibaren de Maraş Eyaleti'ne bağlı kazalar arasında olup, XVI. yüzyılın sonuna kadar bu şekilde kalmıştır.

1859 yılında Malatya'nın sancak olmasıyla Malatya'ya bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında 1929'da yer değiştirerek 26 km kadar güneye, şimdiki yerine taşınmış ve 1954 yılında Adıyaman'a bağlanmıştır. Turizm bakımından dünyanın 8. harikası olan Nemrut Dağı burada bulunmaktadır. Ayrıca Yeni Kâhta Kalesi, Arsemia, Cendere Köprüsü ve Karakuş Tepesi ile zengin tarihî eserlere sahip olan ilçede turistik dinlenme tesisleri, otel, motel ve pansiyonlar gibi hizmet sektörü gelişme göstermiştir.

Ayrıca Atatürk Barajı gölü kenarında mesire yeri, çay bahçeleri, lokantalar ve dinlenme tesisleri faaliyet göstermektedir. Bu durum sonucu Kâhta ekonomisinde turizm önemli bir yer tutmaktadır.

İlçede ekonomi genelde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Daha çok hububat tarımı önde gelir ve ekilebilen arazilerin %40'ını kapsar. En çok 2000 yılına kadar tütün ekilmekteydi. Kota sistemi uygulandıktan sonra buğday en fazla ekilmektedir. Hayvancılıkta gittikçe azalma göstermektedir.

Kâhta'nın sanayisi daha çok küçük el sanatları ve atölyeler şeklinde gelişmiştir. Petrol tesisleri haricinde büyük bir sanayi tesisi mevcut değildir.

İlçe üzerinden geçen Diyarbakır yolu, su altında kaldığı için feribot seferleri ile ulaşım sağlanmaktadır. 2003 yılında bir köprü yapılması Meclis Komisyonunda kabul edilmiştir.

Kaynaklar

- Adıyaman İli Ticarî Durum Raporu, (1999) 13-29.
- Adıyaman Ekonomik Yapısı ve Uygun Yatırım Alanları, 13-15.
- Adıyaman Ticaret ve Sanayi Odası, 3-4.
- Alpaydın, İ. K. (1997). *Adıyaman Şehir Coğrafyası*, İzmir.
- Alpaydın, İ. K. (1966). *Adıyaman Merkez Kazasının Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*. Yayınlanmamış Lisans Tezi. Ank. Üniv. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- BA, TD, nr. 71-156, s. 93-94-97-98; TD, nr. 123, s. 1-2-3-5-7-8; TD, nr. 408, s. 416-417-418-419-421-422; TD, nr. 997, s. 244-245-246-247-248-249; TKGMA, TD, nr. 142, s. 202-203-204-206.
- Mordtmann, J. H. *Kâhta*. IA, VI/89-91.
- Meriç, E. (1965). *Etude geologique et paleontologique dela region entre Kâhta et Nemrutdağ*, İst. Üniv. Fen Fak. Seri B, 30 (1-2), 55-107.
- Nemrut Dağı Millî Parkı, (1988) Uzun Devreli Master Plâni, Adana, 122-126.
- Sevim, A. (1989). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)*, Ankara.
- Sucu, M. (1993). *Adıyaman İli ve İlçeleri*. Gaziantep.
- Taşdemir, M. *Adıyaman (Behisni, Hisn-ı Mansur, Gerger, Kâhta) Sosyal ve İktisadî Tarihi*. Adıyaman.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1984). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara.
- Yalçinkaya, I. (1982). *Samsat Şehramuz Tepesi ve Çevresi Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları*. I. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara.
- H. Dursun Yıldız, H. D. (1980). *İslâmiyet ve Türkler*. İstanbul.